VEDUTA
BRATISLAVY
VO FLORENCII
SKRYTÝ PRÍBEH
IVANA KVETÁNOVÁ
MARGARÉTA MUSILOVÁ

VEDUTA
BRATISLAVY
VO FLORENCII
SKRYTÝ PRÍBEH
Ivana Kvetánová
Margaréta Musilová
Bratislava 2019

Obr. 3 **Cortile di Michelozzo na pohľadnici**, 30. roky 20. storočia, autor: Ugo Mugnaini, Fotostampa A. Trai, Milano

Obr. 4 **Palazzo Vecchio a ďalšie monumenty Florencie**, Galéria mesta Bratislavy, nemecký autor, 1830–1870

V roku 2016 bola vo Florencii prezentovaná novozrekonštruovaná veduta Bratislavy pod záštitou predsedníctva Slovenskej republiky v Európskej únii, v spolupráci s hlavným mestom Slovenskej republiky Bratislavou, Taliansk ým kultúrnym inštitútom v Bratislave, mestom Florencia, Slovenským inštitútom v Ríme a Slovenským historickým ústavom v Ríme a to formou medzinárodnej konferencie a výstavy (4. mája 2016) s názvom Veduta Bratislavy (Possonie) a jej skrytý príbeh. Vedutu sme predstavili aj slovenskému publiku v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave (23. novembra 2016).

Obr. 5 **Palazzo Vecchio**

Svadba a výzdoba Florencie
očami dobových autorov

Príchod rakúskej nevesty a svadobné slávnosti neunikli pozornosti viacerých dobových historikov (Domenico Mellini, Giovanni Battista Adriani, Giambattista Cini, Agostino Lapin, či kronikár na dvore vojvodov z Urbina).[3] Maľby vedúť isto nevznikli len pre radosť princeznej. Giambattista Cini zdôrazňuje, že mali potešiť oko početných svadobných hostí z nemeckých, ale i z rakúskych krajín, konkrétne menuje Ferdinanda, syna vojvodu z Bavorska a jeho sprievod.[4]

„A tiež k spokojnosti cudzincov a predovšetkým mnohých nemeckých pánov, ktorí sem vo veľkom počte prišli, s ctihodným synom vojvodu z Bavorska, synovcom (princeznej) uctiť si Jej Výsosť, pod už menovanými hunelami, boli pekne rozdelené a v krásnej prirodzenosti zobrazené mnohé z hlavných miest Rakúska, Čiech, Uhorska, Tirolska a tých krajín, ktoré podliehali vznešenému jej bratovi (Maximiliánovi II.).“

Udalosť z pohľadu hostí prináša denník, ktorý viedol počas svojho pobytu vo Florencii jeden z členov sprievodu syna bavorského vojvodu Albrechta a synovca nevesty – Ferdinanda Bavorského. Predpokladaným autorom je Johann Jacob Fugger (1516–1575).[5] Opis príchodu Giovanni d'Austria do Florencie zanechal i ďalší hosť – gróf a miestodržiteľ Georg II. von Helfenstein, sprievodca princeznej na jej ceste do Florencie. Menuje kompletný zoznam vyobrazených miest a spomína, že Jana, keď prekročila bránu paláca, zastavila sa na nádvorí s veľkými a nákladne zdobenými stĺpmi a kochala sa pohľadom na jeho výzdobu.[6]

Viacerí autori, medzi nimi aj Baccio Giovanni,[7] spomínajú jednotlivé kroky plánovaných zastávok nevesty vrátane stretnutia pred Palazzo Vecchio, kde ju očakával Francesco spolu ďalšími predstaviteľmi mesta. Podobný scenár potvrdzuje aj anonymný autor, zrejme Florenťan (obr. 15a, b).[8] Píše, že princezná pred hlavnou bránou paláca zosadla z bieleho koňa za pomoci vojvodu Cosima a bavorského vojvodu. Na mieste ju hneď privítal snúbenec Francesco a vstúpili do paláca. Nasleduje podrobný opis Michelozzovho nádvoria a zobrazených miest v ich presnom poradí: Hall, Viedenské Nové Mesto, Kostnica, Šterzing (Vipiteno), Ebersdorf, Innsbruck, Viedeň, nasleduje nápis v latinčine s elégiou, Praha, Bratislava (Possonia), Linz, Freiburg, Graz, Klosterneuburg, potom Stein-Krems an der Donau, Pasov, Breisach am Rhein, Terst. Autor píše: *„...steny spomínaného nádvoria boli, okolo vyzdobené rôznymi vyobrazeniami miest Germánie, nad každou bolo vidno namalovaný erb daného mesta a nad spomínaným erbom bolo napísané meno mesta v nemeckom jazyku a dolu pod každým (mestom) bolo uvedené jeho meno obšírnejšie v latinčine s opisom tých miest, z ktorých (princezná) prišla.“*[9]

Po prekročení nádvoria vyšla princezná spolu s budúcim svokrom Cosimom a Francescom hore do sály (Salone dei Cinquecento), kde na ňu čakala budúca švagriná Donna Isabella a vznešené dámy a po prijatí sa odobrala do pripravených komnát.[10]

Obr. 12 **Michelozzovo nádvorie. Cez hlavnú bránu smerujúcu na Piazza della Signoria vidno sochu Dávida od Donatella**
malar: Gustav Bauernfeind, rytec: Adolf Closs, rok 1877

Južný úsek hradieb je viditeľný na vedute v plnej dĺžke. Zo západu je ohraničený Obuvníckou baštou, východ du Pokárkou baštou. Približne v strede sa nachádza jedinečné zobrazenie Rybárskej brány s gotickým prastarí a východne od nej pravouhlá obranná veža vystupujúca od hradbového múru. Archeologickým výskumom podarilo odkryť aj túto vežu na úrovni domu na Gorkého ulici č. 5.[151] Priebeh samotných hradieb, pokiaľ veža a hradbového múru bol potvrdený viacerými archeologickými výskumami realizovanými od 60. rokov 20. storočia do súčasnosti.[152]

Obr. 118 **Južný úsek hradieb z florentskej veduty Bratislavy**, detailný záber na predbránie Rybárskej brány a pravouhlú obranu veža vystupujúca z hradieb

Obr. 119 **Celkový záber na južný úsek hradieb na vedute Bratislavy vo Florenci**

Rybárska brána a predbránie

Ako posledná zo štyroch mestských brán bola postavená v druhej polovici 14. storočia Rybárska brána. Pô-
vodne to bola zrejme malá bránička – Pförte, prerazená v mestských hradbách[153] a mala spočiatku len pod-
radný lokálny význam. Brána spájala stredoveké mesto a predmestie Donau Neusiedel (Nová osada), ktoré sa
spomína už v 14. storočí v oblasti dunajského ostrova Im Werd.[154] Boli tu obydlia rybárov, garbiarov, ktoré sa
bitúnky mäsiari. Pôvodne nevzhľadné chudobné drevené domčeky prestavali na murované zjavne potom, mali tu
v 15. storočí zväčšili Rybársku bránu a presunuli sem loďkový most z Vydrice.[155] Prvá písomná zmienka pochá-
dza z roku 1403 – *Bawf pen dem Fischerthurmel*,[156] keď Partel a jeho žena Alžbeta dávajú za dlžobu 64,5 fl Cris-
tanovi Grotfratovi z Kolína do zálohy svoj dom ležiaci pri Rybárskej bráne. Táto písomná zmienka ju uvádza ešte
ako vežu. Archeologickým výskumom[157] sa podarilo spresniť polohu zaniknutých architektúr Rybárskej brány
a mestskej priekopy. Na základe odkrytých murív, ktoré predstavujú iba tretinu pôvodnej výšky stavby, sa podarí-
lo identifikovať štyri stavebné etapy. V prvej etape v priebehu 14. storočia, bola postavená jednoduchá veža Rybárskej brány
na, mierne predstupujúca pred hradbový múr. S rozvojom palných zbraní bola brána v prvej polovici 15. storočia
prestavaná, čo predstavuje druhú stavebnú etapu. Odkryté murivá predbránia predstavujú časť fortifikačného
systému stredovekej Bratislavy, ktorá vznikla v priebehu 15. storočia. Jednoduchá veža Rybárskej brány
zo 14. storočia už nespĺňala požiadavky doby. Vývoj vojenskej techniky priniesol v rámci druhej etapy, ako
nových architektonických prvkov zameraných na zefektívnenie obrany.[158] V rámci druhej etapy rozvoj
aktívny prvok obrany, bolo vybudované predbránie obdĺžnikového pôdorysu, predsunuté do priekopy. Nároží
spevňovali plné tríštvrte kruhové veže s priemerom 1-8 m, ktoré boli ukončené vysunutými arkiermi a ocho-
drzou. Analógiou z francúzskeho fortifikačného stavitelstva je tzv. châtelet – špeciálny typ predbránia.[159] Túto
podobu Rybárskej brány zachytáva už vyššie spomenutá historická veduta mesta (drevorez) od Hansa Mayera
alebo Martina a Donata Hübschmanna zo zbierok GMB[160] a jej farebné vyhotovenie vo forme letáku vydaného
pri príležitosti korunovácie Maximiliána II. v Bratislave (*Posonium*) s textom v latinčine zo zbierok Rakúskej
akadémie vied.[161] (obr. 69, 70)

Južný čelný múr, najväčšmi vystavený predpokladanému útoku nepriateľa, dosahoval hrúbku 2 m. Sokel, po-
stavený z dôkladne opracovaných vápencových a pieskovcových kvádrov, ukončoval rad kvádrov s okosením.
Náročné veže boli vymurované rovnakým materiálom a spôsobom. Murivo v nadsoklovej časti vymurovali
z lomového kameňa – žuly z bratislavského masívu. Kamenárska značka na jednom z kvádrov poukazuje na ne-
známeho kamenárskeho majstra, ktorý mohol v tom období pôsobiť na stavbe Bratislavského hradu alebo Dómu
sv. Martina.[162] Kamenárski majstri, ktorí viedli výstavbu týchto dôležitých stavieb, pochádzali buď z Viedne,
z Budína, z Bavorska alebo z Čiech.[163] Bočné múry predbránia, stavané z lomového kameňa, boli podstatne užšie
(1 m), pretože boli chránené z hradieb. V tretej stavebnej etape bol prerazený južný múr a vytvorila sa otvorená
vlčia jama. Tento zásah súvisel so zmenou uzatvárania brány kolískovým oblúkom nesúcim pás kamenného muriva.
V štvrtej stavebnej etape bola vlčia jama preklenutá tehlovým oblúkom mostom.

Vlčia jama bola napokon zamurovaná v rámci protitureckých opatrení v roku 1529.[164] Zatiaľ nebola kompletne
objavená vežová brána. Jej polohu možno približne odvodiť na základe Fricsovho plánu[165] vo vyústení ulice
do Hviezdoslavovho námestia. Odkryté a prezentované murivá predstavujú najhodnotnejšiu časť predbránia.

Obr. 120 *Rybárska brána s predbránim a drevenom mostom na kotrancovačnom letáku*

Obr. 121 *Model Rybárskej brány s predbránim (2. stavebná fáza – 15. storočie)*
autor: P. Horanský

Obr. 122 *Predbránie Rybárskej brány s mostom a strážnicou na južnej strane priekopy* (detail z veduty)

V kontexte s ostatnými zvyškami mestského opevnenia, spočíva jedinečnosť predbránia Rybárskej brány v kvalite vypracovania a v type gotickej fortifikačnej architektúry, aký sa neuplatnil na žiadnej z ostatných mestských brán. Táto snaha určite súvisí s veľkolepými plánmi nemeckého cisára a uhorského a českého kráľa Žigmunda Luxemburského spraviť z Bratislavy *(Posonia)* centrum svojej ríše.[166] Štíhle vysoké vežice s kónickými prilbicami sa výrazne líšia od vyobrazení ostatných mestských veží a brán. Vidno na nich výrazný vplyv francúzskeho fortifikačného a staviteľského umenia francúzskej gotiky, čo dáva zmysel, keďže cisár Žigmund povolal do krajiny niekoľko francúzskych kamenárskych majstrov. Inšpirovať sa nechal do krajiny aj vo Francúzsku ovplyvnených stavieb. Francúzsko výrazne ovplyvňovalo medzinárodný prúd gotiky pre zaalpskú oblasť.[167] Dve dodnes zachované flankovacie vežice predbránia početných cestách Európou, hlavne do sídla pápeža vo francúzskom Avignone. Inšpirovať sa nechal na svojich ďalekonemeckých a talianskych, ale aj francúzskej gotiky, čo dáva zmysel, keďže cisár Žigmund povolal do krajiny Rybárskej brány nachádzajú svoj zdroj inšpirácie práve vo francúzskom gotickom umení. Južný vstup do mesta mal byť reprezentačný, už pohľad cestovateľov z lodí na Dunaji mal upútať pozornosť na veľkoleposť budúceho sídla cisára. V strede predbránia v predĺžení osi na samotnú veľkú bránu bol umiestnený padací most.[168] Nekor bol drevený most prestavaný na kamenný a spojený s menšou hranolovou vežou na druhej strane priekopy (obr. 120 – 122). Na moste boli postavené sochy apoštolov sv. Petra a sv. Ondreja, patrónov rybárov. V roku 1766 boli nadzemné časti brány s predbránim na príkaz cisárovnej v rámci demolácie mestského divadla. Spodná časť predbránia sa podarilo Kamenné platne z mosta sa vraj použili na výstavbu nového mestského divadla. Archeologickým výskumom sa podarilo stupným zasypaním priekopy v 18. storočí dostala pod úroveň terénu. Archeologickým výskumom sa podarilo preskúmať aj vodnú priekopu. Priekopa bola v týchto miestach široká až 40 m a hlboká 6–7 m.

Pri výkopových prácach bolo objavených 24 kusov dobre zachovaných pilót z bahenného duba. Išlo o zvyšky dreveného mosta, ktorý po zamurovaní brány v roku 1529 v dôsledku tureckého ohrozenia sprístupňoval z vychodnej strany bočnú bránku pre pešich.

Z roku 1510 pochádza v komorných knihách údaj, podľa ktorého mala byť priekopa v miestach pri Rybárskej bráne vymurovaná.[169] Pravdepodobne sa údaj vzťahuje na tzv. kontraškarpu, južný oporný múr priekopy. Pri sledovaní stavebných prác na Hviezdoslavovom námestí sa podarilo na protiľahlej južnej strane v dĺžke asi 8 m identifikovať tento oporný múr, ktorý bol hrubý približne 1 m a hlboký 4 m.[170] V roku 2003 bola v rámci archeologického výskumu pri stavbe druhého vstupu do podzemných garáží na Hviezdoslavovom námestí z Mostovej ulice zistená stredoveká zástavba dunajského predmestia z 15. storočia.[171] Objavené boli dva kamenné dvojpriestorové domy so zachovanými omietkami a strážnica pri vyústení mosta cez priekopu. Domová zástavba ako aj strážnica sú rozoznateľné aj na vedute *Posonia* vo Florenci (obr. 96). Domy mali sedlové strechy. Výskumom boli objavené kvalitné stredoveké architektúry, čo vyvracia domnienky a tvrdenia, že osadu rybárov – Donau Neusiedl, tvorili iba drevené chatrče so strechami z tŕstia.[172] Tieto obydlia boli zbúrané v neskorších storočiach pravdepodobne v súvislosti s tureckým nebezpečenstvom, čo potvrdili zánikové vrstvy zistené v týchto miestach archeologickým výskumom.[173]

Obr. 123 Juhovýchodná veža bezprostredne po odkrytí archeologickým výskumom v roku 2001

Obr. 124 Pohľad na juhovýchodnú vežu po zrekonštruovaní v roku 2005

Obr. 125 Rybárska brána

Obr. 126 Presklený otvor do podzemia v mieste, kde stoja zachránené zvyšky predbránia Rybárskej brány

Dnes sa pri predbráni Rybárskej brány – pamiatke ocenenej prestížnymi cenami Objav roka 2001 a Europa Nostra v roku 2002 – pristavujú desiatky zahraničných a domácich turistov. Jedinečnosť nálezu predbránia spočíva aj v tom, že tento typ fortifikačnej architektúry sa nevyskytoval pri žiadnej z mestských brán (Michalská, Vydrická a Laurinská). V tomto prípade ide o stredoveký fortifikáciu v pôvodnej gotickej slohovej forme. Kvalita vypracovania južného múru opevnenia a nárožných veží spôsobitím masívnych kvádrov je dokladom precízneho gotického fortifikačného staviteľstva, ktoré možno porovnať so stavbou fortifikácie Bratislavského hradu.[174] Vďaka reštaurovaniu fresky – veduty vo Florencii – sa dosiahlo to, že sa zviditeľnili niektoré detaily mesta a hradu, ktoré neboli predtým vôbec rozoznateľné. Medzi inými vynikla aj gotická podoba Rybárskej brány a jej predbránia, most cez priekopu, strážnica a predmestie Donau Neusiedel. Archeologicky boli tieto stavebné situácie potvrdené.

Obr. 127 Archeologický výskum predbránia Rybárskej brány v roku 2001

Obr. 128 Stavebná analýza Rybárskej brány a predbránia
Autori: M. Musilová, P. Horanský